

Жанат Егинбаевич Титановтың «Солтүстік Қазақстан жағдайындағы абердин-ангус ірі қара мал тұқымы үшінші генерациясының бейімділік қасиеті және өнімділігі» тақырыбындағы докторлық диссертациясына ресми рецензенттің жазбаша пікірі

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі);</p>	<p>Диссертация тақырыбы ғылымды дамытудың басым бағыттары мен мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес келеді: "Агробизнес 2020" Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамыту бағдарламасы отандық мал шаруашылығын дамытуды және ет, сүт және басқа да мал шаруашылығы өнімдерін тиімді өндіруді көздейді.</p> <p>Диссертациялық жұмыс ҚР АШМ 217 "Ғылымды дамыту" бюджеттік бағдарлама жобасының аясында, 102 "Ғылыми зерттеулерді гранттық қаржыландыру" бағдарламасы шеңберінде "Қазақстанның солтүстік өңірі жағдайында импортталған етті малдың үшінші генерациясының бейімделуі және өнімділік сапасы" тақырыбы бойынша орындалған (мем.тіркеу №0118РК00736).</p>
2.	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады, ал оның маңыздылығы ашылған.	Автордың жеке үлесі жұмыстың теориялық және тәжірибелік бөлігін жүзеге асырудан, әдеби деректерді талдаудан, импортталған абердин-ангус тұқымы ірі қара малының үшінші генерация төлдерінің бейімделу қасиеті және өнімділік көрсеткіштерін Солтүстік Қазақстан жағдайында анықтаудан, қорытындысын жазып, өндіріске ұсыныстар ұсынудан тұрады.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары;	Автордың өзіндік үлесі импортталған етті бағыттағы абердин-ангус ірі қара мал тұқымының 3 генерация төлдерінің Солтүстік Қазақстан жағдайына бейімделу мүмкіндігін негіздеуде және олардың өнімділік көрсеткіштерін анықтауынан көруге болады. Зерттеу жұмысының барлық бөлімдері өзара байланысқан, ішкі бірізділік сақталған, ғылыми ақпаратпен диссертация мазмұны сәйкестендірілген. Алынған қорытындылар мен ұсыныстар теориялық-әдіснамалық негізге сүйене отырып, сенімді және нақты жазылған.

4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген;	Жануарларды жерсіндіру тарихынан өсірудің жаңа экологиялық жағдайларына әкелінген жануарлардың біркелкі өмір сүруі және көбеюі мүмкін екені белгілі, алайда олар ерекше өнімді-биологиялық қасиеттерін жоғалтуы мүмкін. Сондықтан ғылыми-зерттеу жұмысының бағыты Солтүстік Қазақстан жағдайында абердин-ангус тұқымы малының өнімділігінің жоғары генетикалық әлеуетін іске асырудың барынша мүмкін болатын нәтижелерін алу мақсатында малдың импорттық тұқымдарын жерсіндірудің ғылыми негіздерін әзірлеуге негізделеді.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды;	Диссертацияның мазмұны жұмысқа сәйкес құрастырылған, зерттеудің мақсаты мен міндеттерін толық көрсетеді.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді;	Солтүстік Қазақстан жағдайында шетелден әкелінген еуропалық және канадалық селекциядан алынған абердин-ангус тұқымының үшінші генерациясы төлдерінің өнімділік сапасы мен жергілікті жағдайға бейімділік қасиетін анықтау. 1. Импортталған етті бағыттағы абердин-ангус тұқымынан алынған генерация ұрпақтарының құрылымын ажыратып, дене бітімі және өнімділігі мен азықтандыру ерекшеліктерін зерттеу; 2. Еуропалық және канадалық екінші генерация құнажындарының клиникалық - физиологиялық көрсеткіштері мен көбею қабілеттілігін зерттеу; 3. Екінші генерация сиырларының аналық инстинктілігін және төлдердің этологиясын, сүт өнімділігін, сүтінің құрамын зерттеу; 4. Еуропалық және канадалық сиырларынан алынған үшінші генерация төлдерінің физиологиялық жетілуін, өсіп-даму ерекшеліктерін, клиникалық-физиологиялық және гематологиялық көрсеткіштері мен табиғи резистенттілік жағдайын анықтау; 5. Үшінші генерация төлдерінің ет өнімділігін, етінің морфологиялық

			<p>құрамын, сойыс сапасын анықтау; 6. Үшінші генерация төлдерін бағып-күтудің экономикалық тиімділігін анықтау, зерттеу нәтижелеріне өндірістік талдау жасау және өндіріске ұсыныстар әзірлеу.</p>
		<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан;</p>	<p>Зерттеу жұмысының барлық бөлімдері өзара байланысқан, ішкі бірізділік сақталған, ғылыми ақпаратпен диссертация мазмұны сәйкестендірілген.</p>
		<p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген</p>	<p>Автор ұсынған жаңа шешімдер (принциптер, әдістер) дәлелді және белгілі шешімдермен салыстырғанда бағаланады, зерттеу нәтижелері дәлелді, шетелдік және отандық ғалымдардың қазіргі зерттеулерін сілтеме жасалған, сыни талдау бар. «Способ определения холодоустойчивости мясного скота» Өнертабысқа патент алынды. №34735. 27.11.2020</p>
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа;</p>	<p>Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар толығымен жаңа болып табылады. 1. Алғаш рет Солтүстік Қазақстан жағдайында Еуропадан және Канададан әкелінген етті бағыттағы абердин-ангустұқымы малының үшінші генерация ұрпақтарының бейімделушілік және өнімділік қасиеттері зерттелді. 2. Еуропалық және канадалық екінші генерация құнажындарының клиникалық - физиологиялық көрсеткіштері мен көбею қабілеттілігін зерттелді. 3. Екінші генерация сиырларының аналық инстинктілігін және төлдердің этологиясын, сүт өнімділігін, сүтінің құрамын зерттелді. 4. Үшінші генерация төлдерінің ет өнімділігін, етінің морфологиялық құрамын, сойыс сапасын анықталды. 5. Үшінші генерация төлдерін бағып-күтудің экономикалық тиімділігін анықтау, зерттеу нәтижелеріне өндірістік талдау жасау және өндіріске ұсыныстар әзірленді.</p>

		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа;	Автордың диссертациялық жұмысында берілген әр тұжырым және қорытынды жаңа болып табылады.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа;	Зерттеу мақсаты мен міндеттеріне жету үшін қойылған технологиялық басқару шешімдері жаңа әрі негізделген.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген	Диссертациялық жұмыстар бойынша жасалынған тұжырымдар мен қорытындылар диссертанттың жүргізген ғылыми-зерттеу жұмыстарынан алынған нәтижелері бойынша жасалынған. Әдеби дерек көздеріне жасалынған сілтемелер нәтижелері де тақырып аясында жасалынған.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар	Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет: 7.1 Қағидат дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ 7.3 Жаңа ма? 1) ия; 2) жоқ 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ	7.1 – дәлелденді 7.2 – жоқ 7.3 – ия 7.4 – орташа 7.5 – ия
8.	Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған 1) ия; 8.2 Диссертация жұмысының	Зерттеу әдіснамасын таңдау негізделген және диссертацияның тиісті бөлімінде толықтай сипатталған. Диссертациялық жұмыста зерттеудің жалпы қабылданған әдістері қолданылған. Диссертациялық жұмыста статистикалық деректерді талдаудың

		<p>нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) ия;</p>	<p>компьютерлік технологиялары қолданылған. Атап айтқанда биометрикалық өңдеу арнайы Microsoft Office Excel бағдарламасымен өңделген.</p>
		<p>8.2 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған</p> <p>1) ия;</p>	<p>Теориялық қорытындылар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған.</p>
		<p>8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған</p>	<p>Диссертация жұмысындағы маңызды мәлімдемелер пайдаланылған әдебиеттер тізімінде көрсетілген әдебиет көздеріне сілтемемен расталады.</p>
		<p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті</p>	<p>Диссертациялық жұмыс жазу барысында пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі – 122.</p>
9	Практикалық құндылық принципі	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар:</p> <p>1) ия;</p>	<p>Қолда бар аналогтар бойынша ұсынылған өндірістік әдістердің ұзақ уақытты экологиялық тәжірибелерді іске асыру, ғылыми-өндірістік және ғылыми тәжірибенің бұрын соңды Қазақстанда жүргізілмеген. Кешенді зерттеу абердин-ангус етті ірі қара тұқымының үшінші генерациясын жерсіндіру ерекшеліктері тәжірибеге енгелі отырған технологияның Солтүстік Қазақстан жағдайында бірінші рет жүзеге асырылды.</p>
		<p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) ия;</p>	<p>Ғылыми зерттеу жұмысының нәтижелері шетелден әкелініп жатқан асылтұқымды абердин-ангус тұқымы малының үшінші генерация ұрпақтарының Қазақстанның солтүстік өңірінің суық климаттық жағдайына бейімделу мүмкіндіктерін объективті</p>

			бағалауға және олардың бейімделу қабілеттілігін арттыру әдістерін құрастыруда және теориялық негіздеуде қолданылады.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	1. Солтүстік Қазақстан өңірінің қатаң климаттық жағдайына импортталған абердин-ангус тұқымы ірі қара малының генетикалық әлеуетін жақсарту бойынша кейбір физиологиялық көрсеткіштерін ескеріп, селекциялық асылдандыру жұмыстарды жүргізу үшін канадалық селекциядан алынған малдарды қолдану ұсынылады. 2. Импортталған жануар төлдерінің бейімділік қасиетін анықтау барысында, олардың суыққа төзімділік көрсеткіштерін анықтау үшін келесі теңдікті қолдану ұсынылады: $Ka = Tд : 39,1 + TЖ : 31 + ЖСЖ : 84$
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары;	Диссертация авторының еңбегінде аталған еңбекке ұқсас сипатта жазылған басқа автордың еңбектерін сілтемесіз пайдалану жағдайлары байқалмайды. Диссертацияны жазу барысында академиялық адалдық сақталған.

Қорытынды:

1) Докторант Титанов Жанат Егинбаевичке 6D080200 «Мал шаруашылығы өнімдерін өндіру технологиясы» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін беру үшін Комитетке өтінім жасаймын.

Ресми рецензент:

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
«Тамақ өндірісі және биотехнология»
кафедрасының доценті, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты

Аубакиров Х.А.